

УДК 342

Сокурєнко В. В.,
прорєктор Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
СТАТУСУ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК УКРАЇНИ**

В даній науковій статті здійснено аналіз норм національного законодавства, яким урегульовано відносини в сфері оборони, зокрема, що визначають адміністративно-правовий статус Сухопутних військ

України. Визначено основні проблеми функціонування Сухопутних військ України та запропоновано можливі шляхи удосконалення їх діяльності.

Ключові слова: оборона, безпека, правове регулювання, держава, національна безпека і оборона.

Сокурєнко В.В.,

проректор Національної академії внутрішніх дел,

кандидат юридических наук, доцент

ПОНЯТИЕ, ОСОБЕННОСТИ И ПРИЗНАКИ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ СТАТУС СУХОПУТНЫХ ВОЙСК УКРАИНЫ

В данной научной статье осуществлен анализ норм национального законодательства, которым урегулированы отношения в сфере обороны, в частности, определяющие административно-правовой статус Сухопутных войск Украины. Определены основные проблемы функционирования Сухопутных войск Украины и предложены возможные пути совершенствования их деятельности.

Ключевые слова: оборона, безопасность, правовое регулирование, государство, национальная безопасность и оборона.

Sokurenko V.V.

Vice-Rector of the National Academy of Internal Affairs,

PhD, Associate Professor

CONCEPT, ASPECTS AND FEATURES OF ADMINISTRATIVE-LEGAL STATUS OF THE UKRAINIAN GROUND FORCES

In this scientific article the analysis of national law which regulated relations in the field of defense, including defining administrative and legal status of the Land Forces of Ukraine. The main problems of the Land Forces of Ukraine and suggested possible ways of improving their operations.

Relevance of the topic is that an important aspect of the formation of Ukraine as an independent, sovereign, national defense capability is to create a competitive APU that were able to guarantee the sovereignty, territorial integrity, ensure reliable protection of national interests from external military threats and resolving internal armed conflicts. As we noted above types of APUs include: Ground Forces, Air Force and naval forces. At this stage, our main objective is the disclosure of administrative and legal status of the Ukrainian Ground Forces, the Air Forces of Ukraine, the Naval Forces of Ukraine, as a result will provide an opportunity to focus attention on the pressing issues and activities of these types of APU and propose appropriate steps to improve them.

The findings concluded that in the course of further development and improvement of the activity of the Ground Troops MAT should:

1) increasing the combat readiness, modernization and development of new types of weapons and, in turn, can not be achieved without reform and strengthening of the military-industrial complex;

2) implement decisive steps to increase the Army APU contract number;

3) improve the social status and rights of military personnel, provide them with appropriate safeguards;

4) an increase in the procurement of military equipment, in turn, lead to increased levels of combat power APU, strengthening the process of rearmament, and the introduction of new models of military weapons and military equipment;

5) improve the governance structure and leadership of the troops;

6) to strengthen and improve the system of training and education of military personnel.

Keywords: defense, security, legal regulation, state, national security and defense.

Актуальність проблематики. Важливим аспектом становлення України як незалежної, суверенної, обороноздатної держави є створення конкурентоспроможних ЗСУ, які б були здатні гарантувати суверенітет, територіальну цілісність країни, забезпечувати надійний захист національних інтересів від зовнішніх воєнних загроз та вирішення внутрішніх воєнних конфліктів. Як нами уже було зазначено вище до видів ЗСУ належать: Сухопутні війська, Повітряні Сили та Військово-морські Сили. На даному етапі головним нашим завданням є розкриття сутності адміністративно-правового статусу Сухопутних військ України, Повітряних сил України, Військово-

морських сил України, що в результаті дасть можливість акцентувати увагу на нагальних проблемах функціонування та діяльності даних видів ЗСУ та запропонувати відповідні кроки до їх удосконалення.

Ступінь наукової розробки проблеми. Загальні питання дослідження державної політики в сфері оборони частково знайшли своє відображення в дослідженнях таких вчених як: О.М. Бандуркини, І.І. Гавради, І. М. Іллінського, Д. Кіпатрік, Л. Пала, В.Д. Попова, В. Ф. Халіпов та інших.

Мета статті – аналіз норм національного законодавства, яким урегульовано відносини в сфері оборони, зокрема, що визначають адміністративно-правовий статус Сухопутних військ України

Виклад матеріалу. Сухопутні війська ЗСУ є основоположним та масштабним видом ЗСУ, на який покладено завдання щодо забезпечення бойової могутності ЗСУ незалежної Української держави та становлять 54,0% від усіх видів ЗСУ. Даний вид ЗСУ було утворено на підставі Указу Президента України від 23 травня 1996 року № 368/96 «Про Сухопутні війська України» [1].

За своїм призначенням та обсягом покладених на завдань Сухопутні війська відіграють вирішальну роль у виконанні ЗСУ своїх функцій як у мирний, так і воєнний час. Структурно Сухопутні війська ЗСУ складаються з: 1) Оперативного командування; 2) родів військ Сухопутних військ ЗСУ.

Оперативне командування відповідає за одну і ту ж територію як в мирний, так і у воєнний час, що дозволяє при виконанні завдань організовувати і підтримувати тісну взаємодію з місцевими органами публічної адміністрації і найповніше використовувати місцеві ресурси в інтересах Збройних Сил.

Так, оперативні командування Сухопутних військ ЗСУ організаційно складається з: 1) Західного оперативного командування; 2) Південного оперативного командування; 3) Територіального управління «Північ».

Наступним структурним елементом Сухопутних військ є роди військ Сухопутних військ ЗСУ. До них належать:

а) механізовані і танкові війська - складають основу Сухопутних військ, виконують завдання щодо утримання зайнятих районів, рубежів і позицій, відбиття ударів противника, прориву оборони противника, розгрому його військ, захоплення важливих районів, рубежів і об'єктів, діють у складі морських та повітряних десантів. До складу механізованих і танкових військ входять механізовані та танкові бригади і полки. На озброєння знаходяться танки Т-64, Т-80; бронетранспортери БТР-70, БТР-80; бойові машини піхоти БМП-1, БМП-2, інші зразки озброєння;

б) ракетні війська та артилерія складаються із з'єднань оперативно-тактичних і тактичних ракет, з'єднань і частин гаубичної, гарматної, реактивної та протитанкової артилерії, артилерійської розвідки, мінометних підрозділів та підрозділів протитанкових керованих ракет. Головне їх призначення полягає в тому, що дані роди військ призначені для ураження живої сили, танків, артилерії, протитанкових засобів противника, авіації та інших важливих об'єктів при веденні загальновійськової операції (бою). На озброєнні даного роду військових частин і підрозділів знаходяться: ракетні комплекси тактичних ракет «Точка», реактивні системи залпового вогню типу «Смерч», «Ураган», «Град»; самохідні гармати «Геоцинт-С», «Мста-С», «Нона-С»,

самохідні гаубиці «Акація», «Гвоздика»; причіпні гармати 2А65, Д-30, протитанковий ракетний комплекс «Штурм - С», та протитанкова гармата «Рапіра», міномети «Васильк», «Сані», комплекси артилерійської розвідки СНАР, АРК, АЗК, комплекси командних машин управління «Фальцет» і «Машина-Б».

Артилерія сухопутних військ організаційно поділяється на військову (в іноземних арміях – польову) і резерву Верховного Головнокомандування (РВГК). Військова артилерія входить до складу механізованих, танкових, аеромобільних підрозділів і розподіляється на корпусну, дивізійну, полкову і батальйонну. Батальйонна і полкова артилерія включає в себе артилерійські підрозділи, озброєні гарматами (мінометами), що мають невелику масу і розміри, високу рухливість і пвидкострільність, ця артилерія призначена для боротьби з танками, вогневими засобами, живою силою противника і використовується для безпосереднього супроводу механізованих підрозділів. Дивізійна артилерія складається з частин гарматної гаубичної, протитанкової, реактивної зенітної артилерії. Вона оснащення гарматами і мінометами калібру 57-152 мм і призначена для боротьби з вогневими, в тому числі – з ядерними засобами, танками, літаками та живою силою противника, а також для підсилення механізованих полків, які діють на головних напрямках. Корпусна артилерія озброюється дальнобійними гарматами (могутнішими в порівнянні з дивізійною артилерією), гаубицями, мінометами, зенітними гарматами і бойовими машинами реактивної артилерії. Вона призначена для боротьби із тактичними ядерними засобами противника, вирішення вогневих задач по знищенню та подавленню дальніх цілей, по прикриттю військ від повітряного противника, а також для підсилення артилерії дивізії, які діють на головних напрямках.

Артилерія включає артилерійські та мінометні формування, які не входять до складу загальновійськових з'єднань та об'єднань. На її озброєнні перебувають також гармати мінометні і бойові машини реактивної артилерії, як і у військовій артилерії. Разом з цим, до артилерії входить артилерія підвищеної могутності, призначена для зруйнування особливо міцних споруд і знищення (по давленню) важливих об'єктів у глибині оборони противника. До неї зазвичай зараховують гармати, гаубиці, міномети калібру 100-300 мм. Артилерія РВГК використовується для кількісного і якісного підсилення військової артилерії на головних напрямках.

За рахунок неї реалізовується широкий оперативний маневр артилерії і створюється висока гарматна цільність на ділянках прориву. За своїм призначенням артилерія сухопутних військ поділяється на наземну і зенітну.

Наземна артилерія розподіляється: за бойовими якостями – на гарматну, гаубичну, реактивну, протитанкову (в тому числі – ПТУР, ПТУРС), гірську та міномети; за способом пересування – на самохідну, буксировальну, везиму і стаціонарну; за особливостями конструкцій – на нарізну, гладкоствольну, безоткатну, реактивну, казематну, універсальну.

Зенітна артилерія призначена для боротьби із повітряним противником, складається із частин і підрозділів, оснащених зенітними гарматами різного калібру.

Основним вогневим підрозділом артилерії є батарея, до неї входить 2 вогневих взводи (в кожному 2-3 гармати, міномети чи бойових машин із засобами тяги і транспорту), взвод управління із засобами розвідки, зв'язку та командування; з окремих

батареї складається, як правило, батальйонна і частково полкова артилерія. Основним практичним підрозділом артилерії є дивізіон, що має 2-3 батареї (12-18 гармат, мінометів) і взвод управління із засобами розвідки та зв'язку.

Головною організаційно-тактичною частиною в артилерії є полк, що має в своєму складі 3 дивізіони або декілька окремих батарей, батарею управління і підрозділів обслуговування. Артилерійські полки складають основу дивізіонної та корпусної артилерії. Полки (дивізіони) можуть об'єднуватися в артилерійські бригади (як правило – декілька дивізіонів) та артилерійські дивізії (декілька полків або бригад);

в) армійська авіація є найбільш маневровим родом Сухопутних військ, призначеним для виконання завдань у різноманітних умовах загальновійськового бою. Частини і підрозділи армійської авіації ведуть розвідку, знищують бойову техніку та живу силу противника, здійснюють вогневу підтримку під час наступу чи контратаки, висаджують тактичні десанти, доставляють у вказані райони бойову техніку та особовий склад, виконують інші важливі завдання. До складу армійської авіації Сухопутних військ України входять: бойові та транспортно-бойові полки. З'єднання та частини армійської авіації Сухопутних військ України мають на озброєнні вертольоти типу Мі-8, Мі-24 та їх модифікації, які дозволяють виконувати всі завдання за призначенням. Вертолітники, серед яких багато ветеранів Афганістану, Югославії, інших локальних конфліктів, достойно справляються з покладеними на них повсякденними завданнями, гідно представляють нашу країну у миротворчих операціях демонструючи високий професійний вишкіл.

Водночас, зазначимо, що відповідно до інформаційних даних, які отримані під час проведення АТО стає очевидним, що сучасний стан механізованих і танкових військ, ракетних військ та артилерії, а також армійської авіації Сухопутних військ України перебуває в занедбаному стані. Головними проблема існування даної ситуації є: 1) недостатність професійної підготовки офіцерських кадрів ЗСУ; 2) низький рівень бойового вишколу та технічного оснащення; 3) зниження кількості проведення багатонаціональних операцій з підтримання миру і вирішення міжнародних конфліктів, тобто міжнародне співробітництво; 4) низький рівень організації миротворчої діяльності; 5) відсутність військово-патріотичного виховання серед військовослужбовців Сухопутних Військ ЗСУ; 6) необхідність реорганізації системи військової освіти; 7) низький рівень матеріально-технічного забезпечення військовослужбовців Сухопутних Військ України.

Разом з тим, вирішення даних проблем можливо шляхом: по-перше, поновлення військових навчань закордоном; по-друге, збільшення фінансування Сухопутних військ України; по-третє, закупівля нової сучасної військової техніки; по-четверте, підвищення професійного рівня кадрового офіцера; по-п'яте, збільшення та розширення матеріального стимулювання військовослужбовців СВ ЗСУ.

г) аеромобільні війська – високомобільний компонент Сухопутних військ. До них відносяться з'єднання, частини та підрозділи зі складу сухопутних військ і армійської авіації, що цілеспрямовано підготовлені для спільних дій у тилу противника. Склад: 25 окрема повітряно-десантна бригада (місце дислокації: смт. Гвардійське, Дніпропетровська обл.); 80 окремих аеромобільний полк (місце дислокації: м. Львів); 95 окрема аеромобільна бригада (місце дислокації: м. Житомир); 79 окрема аеромобільна

бригада(місце дислокації: м. Миколаїв); 28 окремих навчальний батальйон аеромобільних військ (місце дислокації: смт. Десна);

д) війська протиповітряної оборони Сухопутних військ організаційно входять до складу загальновійськових з'єднань, частин і підрозділів. Вони є одним із найважливіших засобів боротьби з повітряним противником. Ці війська складаються із зенітно-ракетних, зенітних ракетно-артилерійських, зенітно-артилерійських, радіотехнічних частин і підрозділів. Війська ППО СВ призначені для: знищення повітряного противника на всіх можливих висотах його дій за будь-якої погоди, як удень, так і вночі, в умовах активної радіопротидії; недопущення ведення противником повітряної розвідки; боротьби з аеромобільними військами і повітряними десантами на маршрутах їхнього польоту і під час висадки; знищення вертольотів вогневої підтримки, які діють із засідок; своєчасного сповіщення військ про дії повітряного противника; прикриття угруповань військ, пунктів управління, аеродромів, тилових та інших об'єктів від ударів противника з повітря, а також при перегруповуваннях (переміщеннях, пересуваннях) військ і розміщенні їх на місці.

Вони озброєні рухомими зенітно-ракетними та артилерійськими комплексами, радіолокаційною технікою для виявлення цілей і автоматизованими системами управління вогнем.

Зенітно-ракетні комплекси (системи) та зенітна артилерія військ ППО СВ мають високу ефективність вогню і маневреність. Вони здатні знищувати повітряного противника в усьому діапазоні висот його можливих дій.

Залежно від організаційної належності частини і підрозділи можуть бути корпусного, бригадного підпорядкування.

Засоби протиповітряної оборони Сухопутних військ застосовуються у тісній взаємодії з винищувальною авіацією. Це дозволяє успішно вести боротьбу з літаками, вертольотами, безпілотними літальними апаратами противника в будь-якій обстановці [2].

е) спеціальні війська створюються для забезпечення бойової діяльності та мають розвідувальні, інженерні з'єднання та частини. Тип та озброєння Сухопутних військ України вирішують проблеми експлуатації військової техніки та озброєння, забезпечення основними видами матеріальних засобів бойової, спеціальної підготовки, життя і побуту військовослужбовців.

Разом з тим, слід сказати, що головною проблемою розвитку військ зв'язку є недостатня фінансова забезпеченість, тобто фінансування з боку держави. Відсутність належного рівня матеріального забезпечення військ зв'язку створює проблеми в організації обміну інформацією в зоні АТО, що на сьогоднішній день, є кричущою проблемою. Так, наприклад, за рахунок волонтерів 79 - й бригаді було закушено та передано вісім терміналів супутникового зв'язку «Thuraya». Раніше були передані ще чотири такі ж пристрої. Вартість кожного такого пристрою складає близько 12 тисяч гривень. Відмітимо, що такі телефони створені для роботи практично у будь-яких умовах [3]. Позитивними рисами даних пристроїв спецзв'язку є: 1) витривалість, тобто вони витримують проливні дощі, пилові бурі, обпалюючу жару і морози, тропічну вологість і холодний туман; 2) зв'язок не прив'язаний до базових станцій мобільного зв'язку, а передача даних здійснюється через супутники; 3) якість зв'язку в декілька

разів краще від звичайного мобільного зв'язку; 4) рівень захищеності вище ніж у будь-якому іншому виді зв'язку. В той же час, найважливішим недоліком даних пристроїв є його вартість. Так, одна хвилинка розмови на такому пристрої коштує приблизно один долар США.

Частини та підрозділи радіоелектронної боротьби призначаються для виконання завдань щодо дезорганізації управління військами та зброєю противника шляхом радіоелектронного подавлення засобів зв'язку, радіолокації, радіонавігації, радіоуправління й оптикоелектронних засобів. Крім того, вони застосовуються для радіоелектронної розвідки противника, протидії його технічним засобам розвідки та здійснення комплексного технічного контролю.

З'єднання, частини та підрозділи медичного забезпечення призначаються для медичного забезпечення військ. З'єднання, частини та підрозділи технічного забезпечення призначаються для утримання та зберігання ракет усіх видів і бойових частин до них, їх технічної підготовки та доставки у війська, забезпечення військ озброєнням, технікою, босприпасами, засобами вимірювання і контролю, військово-технічним майном, зберігання та підтримання їх у готовності до бойового застосування, технічної розвідки, евакуації, ремонту пошкодженого (несправного) озброєння та техніки і своєчасного повернення їх у дію.

З'єднання, частини та підрозділи тилового забезпечення призначаються для тилового забезпечення військ. Разом з тим, на сьогоднішній день, можливість забезпечення ефективної діяльності Сухопутних військ ЗСУ не позбавлена ряду недоліків, які сповільнюють її розвиток, а в деяких випадках унеможливають його, тим самим зменшуючи рівень обороноздатності та мобільності даних військ. Спробуємо більш детально розібратися з даним питанням.

Основною проблемою, яка притаманна даному виду ЗСУ є наявність незаінтересованого та неумотивованого набору військовослужбовців. В даному випадку ми маємо на увазі наявність конституційного обов'язку у громадян чоловічої статі проходити обов'язкову військову службу, тобто відсутність так званої контрактної армії.

З даного приводу директор Департаменту військової політики і стратегічного планування Міноборони України В. С. Корендович зазначає, що: «Міноборони планує забезпечувати перехід на контрактну армію таким чином, щоб у 2015 році кількість контрактників становила 80,0% від загальної кількості військовослужбовців, у 2025 році – 90 - 100%» [4]. На нашу думку, дані швидкі прогнози і відповідно ще більш швидко очікувані результати такого важкого процесу є неможливими без належного забезпечення з боку уряду таких складових як: фінансова, матеріально-технічна, мотиваційна, організація морально-етичного, духовного, культурного та найголовніше патріотичного виховання військовослужбовця. Таким чином, перехід на комплектування військових частин та підрозділів військовослужбовцями за контрактом є фактично найголовнішим завданням державної політики в сфері оборони та відповідно найголовніша частина реформи Збройних Сил України. На сьогоднішній день, відсоток контрактників, які служать у ЗСУ становить 68%. Найбільше укомплектовані контрактниками флот, авіація і спецназ, а найменше контрактників – у Сухопутних військах.

Так, наприклад, однією з найкращих армій світу є армія США, і вона контрактна. Утримання такої армії оцінюється приблизно 584 млрд. дол. США на рік, що у перерахунку на 1 військовослужбовця складає 408 тис. дол. США. Водночас, принагідно зазначимо, що країна-агресор Росія витрачає на 1 військовослужбовця у десять разів більше ніж Україна, а саме 80 000 дол. США. Сьогодні, Росія має близько 310 тис. призовників та 230 тис. контрактників серед рядового і сержантського складу.

Особливе значення має особисте забезпечення військовослужбовця. В даному випадку, маємо на увазі забезпечення державою військовослужбовця всім необхідним речовим інвентарем, впровадження сучасної форми одягу і польового (спеціального) екіпірування, а саме: берцями, комплектом форми, фуражкою, каскою кевларова, бронежилетом, протиосколочними пластинами, балаклавами, тактичними окулярами. На жаль, на сьогоднішній день, держава не спроможна забезпечити військовослужбовців, які перебувають в зоні антитерористичної операції вищезазначеним, а спокійно переклала даний обов'язок на волонтерів. Забезпечення військовослужбовців вищезазначеним є вкрай необхідним, адже в зоні проведення антитерористичної операції військовослужбовці найчастіше отримують поранення кінцівок, на які, за статистикою, припадають 60,0% усіх поранень 25,0% - поранення голови, ще 12,0% - грудей та живота, 2,5% - поранення шиї тощо.

Таким чином, вважаємо, що проблема особистого забезпечення військовослужбовця є дуже гострою та потребує негайного вирішення. Саме тому, досліджуючи міжнародний досвід правового адміністрування сферою оборони в Україні (підрозділ 3.3. дисертації) нами було акцентовано увагу на важливості розроблення національної програми щодо збільшення матеріально-технічного оснащення українського військовослужбовця.

Поруч з зазначеною проблемою, на нашу думку, слід акцентувати увагу і на значенні мотиваційної складової у військовослужбовця, адже гроші є важливим мотивуючим фактором і для деяких військовослужбовців діє принцип «більше платиш – краще служиш», прикладом цього можна побачити перехід значної частини військовослужбовців на сторону ворога у Криму навесні 2014 року, адже фінансова заінтересованість та наявність соціального пакету для військовослужбовців в армії Росії як було зазначено вище є значно більшою ніж це може забезпечити уряд України. Так, наприклад, за перехід на бік Росії екіпажу корвета «Тернопіль», який знаходився в Севастополі окупантом пропонувалося підвищення посади на один ранг і збільшення зарплати в три рази - до 9-12 тис. грн.

Погоджуємося, що зарплата має велике значення, але в армії й інші соціальні аспекти відіграватимуть свою важливу роль та відповідно діють як визначальний направляючий вектор в системі соціальних гарантій та інших мотиваційних чинників, як військовослужбовців, так і членів їх сімей. Маємо на увазі: а) можливість вибору місця проходження військової служби та посади; б) стабільне без затримок щомісячне грошове забезпечення; в) безкоштовне речове забезпечення; г) соціальний пакет (медобслуговування, пільги, обов'язкове державне страхування); д) правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей; е) можливість безкоштовного навчання у вищих навчальних закладах та здобуття спеціальності; є) забезпечення виплати

порічної одноразової матеріальної допомоги та грошової допомоги на оздоровлення при убутті у відпустку (на 30 діб) тощо.

Поруч з мотиваційним чинником, який впливає на правосвідомість українського військового як елементу в механізмі організації Сухопутних військ ЗСУ є організація та проведення морально-етичного (тобто формування моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки військовослужбовця); духовного, культурного та найголовніше патріотичного виховання військовослужбовця. Усвідомлення останнім значення своєї практичної діяльності з метою забезпечення єдності, цілісності, суверенітету та недоторканості державних кордонів України.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи вищевикладене можна сентенційно зазначити наступне. Під час подальшої розробки та удосконалення діяльності Сухопутних військ ЗСУ необхідно: 1) підвищення боєготовності, модернізація та розробка нових типів і видів озброєння, що в свою чергу не можливо досягти без реформування і посилення оборонно-промислового комплексу; 2) здійснити рішучі кроки щодо збільшення у Сухопутних військах ЗСУ чисельності контрактників; 3) підвищення соціального статусу та прав військовослужбовців, забезпечити їх відповідними гарантіями; 4) збільшення закупівель військової техніки, що в свою чергу призведе до підвищення рівня бойової потужності ЗСУ, посилення процесу переозброєння армії, впровадження нових видів і зразків військової зброї і бойової техніки; 5) удосконалити структуру управління та керівництва військами; 6) зміцнення та удосконалення системи навчання і виховання військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Про Сухопутні війська України : затв. Указом Президента України від 23 травня 1996 року № 368/96 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Тактична підготовка артилерійських підрозділів : підручник / П. Є. Трофименко, Ю. І. Пушкар'ов, С. П. Латін та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 776 с.
3. Миколаївські десантники повернуться на передову в зону АТО, оснащені стільниковим зв'язком і ноутбуками для безпілотників // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.pn.ua/RussiaInvadedUkraine/112386>

References:

1. Pro Sukhoputni viys'ka Ukrainy : zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 23 travnya 1996 roku # 368/96 // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Taktychna pidhotovka artyleriys'kykh pidrozdiliv : pidruchnyk / P. Ye. Trofymenko, Yu. I. Pushkar'ov, S. P. Latin ta in. – Sumy : Sums'kyi derzhavnyi universytet, 2012. – 776 s.
3. Mykolayivs'ki desantnyky povernut'sya naпередovu v zonu АТО, osnashcheni stil'nykovym zv'yazkom i noutbukamy dlya bezpilotnykiv // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://news.pn.ua/RussiaInvadedUkraine/112386>

***Рецензент:** доктор юридичних наук, професор Кінашук Л.Л.*